

УДК 339.9:341+316.334.2

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕНЕРГОРЕСУРСНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

В. Сабадаш

Сумський державний університет

У статті проведено системний аналіз еколого-економічної природи енергетичної і ресурсної складової економічної безпеки; досліджено основні економіко-екологічні лінії взаємозв'язків безпеки і екологічного конфлікту. Визначені ключові науково-технологічні напрями забезпечення економіко-ресурсної безпеки держави.

Ключові слова: екологічний конфлікт, енергетична безпека, природокористування, ресурс, ресурсна безпека.

Вступ. Трансформаційні процеси соціально-економічних відносин, характерні для структури національного господарства, визначаються значним впливом на міжнародні відносини і економіко-політичну роль України у світогосподарських зв'язках. Подальший розвиток міжнародного співробітництва, поглиблення і розширення його економічної і політичної складової, посилення глобалізаційних тенденцій у світогосподарських зв'язках [1], вплив постіндустріальних стратегій розвитку, технологічні, інформаційні і екологічні виклики – це ті чинники, які в умовах обмеженості ресурсів [2] спонукають до пошуку нових забезпечуючих механізмів і інструментарію забезпечення економіко-екологічної безпеки як держав, так і окремих їх територіальних утворень в умовах формування засад сталого розвитку. Формування концептуальних засад сталого розвитку і розроблення механізму їх подальшого впровадження на національному рівні неможливе без адекватного урахування соціально важливих і економічно необхідних трансформацій, які відбуваються в українському суспільстві і економіці останніми роками.

Слід констатувати, що сучасний етап соціально-економічного розвитку країни характеризується серйозними загрозами її економічній безпеці, національному суверенітету і територіальній цілісності. Викликані такі загрози як внутрішніми протиріччями (економічного, політичного, соціального і екологічного характеру), так і зовнішніми чинниками (значна енергетична залежність національної економіки, політико-економічний тиск з боку пострадянських республік і країн постсоціалістичного табору тощо). Саме з цих причин сучасний стан країни можна охарактеризувати як досить нестабільний, який знаходиться під впливом значної кількості факторів ризику: від політичних до релігійних.

Таким чином, за роки незалежності України як суверенної держави, проблеми забезпечення національної безпеки не втратили своєї актуальності, а навіть навпаки, загострилися і набули нових проявів. Основи державної політики у сфері

формування національної безпеки закладені «Концепцією (основами державної політики) національної безпеки України» [3], екологічні аспекти національної безпеки – Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» [4]. У згаданих нормативних документах пріоритетним напрямом забезпечення національної безпеки визначено економіко-екологічний.

Економічна безпека – це такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави [5]. За визначенням Г. Пастернака-Таранушенка, економічна безпека – це стан держави, за яким вона забезпечена можливістю створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективному розвитку її економіки в майбутньому та в зростанні добробуту її мешканців [6, с. 29]. Поряд з економічною, виділяються такі складові національної безпеки: демографічна, екологічна, військова, продовольча, прісноводна, енергетична, ресурсна, цінова, фінансово-грошова, політична, медико-соціальна, кримінальна та інформаційна.

Значним науковим здобутком у сфері дослідження методологічних і практичних аспектів міжнародної економічної безпеки є праці радянських науковців, зокрема [7; 8]. Суттєвий внесок у дослідження питань національної безпеки України, як незалежного суб'єкта міжнародних відносин, зробили українські науковці і фахівці [9–12]. Методологічні основи формування ефективної системи еколого-економічної безпеки, управління природокористуванням на макро- і мікрорівнях, розв'язання еколого-економічних протиріч і розподілу соціо-еколого-економічних ефектів у системі суспільство – економіка – довкілля в умовах трансформації економіки досліджуються у [13–18].

Відзначаючи значні наукові здобутки і спираючись на досягнуті науково-методичні результати та накопичений практичний досвід, слід констатувати, що сучасні тенденції природокористування і розвитку соціально-економічних систем характеризуються проявом таких специфічних чинників, як: 1) дефіцитність (обмеженість) більшості природних (сировинних) ресурсів, які є матеріальним базисом економік, що розвиваються; 2) загострення конкурентної боротьби за ресурси, перш за все, сировинні і енергетичні; 3) наявність реально існуючих і потенційних ризиків виникнення екологічних конфліктів (ЕК) [19]; 4) підвищення ролі міжнародної співпраці у провадженні узгодженої політики ресурсокористування і координації дій із вирішення еколого-економічних протиріч.

Вищезазначені аспекти актуалізують питання забезпечення національної безпеки держави у період трансформації соціально-економічних відносин і формування стратегій економічного розвитку. Природно-ресурсні проблеми мають здебільшого міжнародний (транскордонний) характер, а відтак зачіпають соціо-еколого-економічні інтереси досить широкого кола економічних суб'єктів і відповідно потребують для вирішення адекватних організаційно-економічних механізмів і інституціональних підходів.

Таким чином, процеси забезпечення економічної безпеки у нових економічних умовах не є статичними, дослідження еколого-ресурсних проблем у зазначеній сфері не можна назвати вичерпаними, відповідно вони потребують подальшого дослідження методологічних і науково-практичних аспектів

формування адекватної політики ресурсовикористання з метою запобігання ЕК як на мікро-, так і макрорівнях.

Постановка завдання

Метою статті є системний аналіз еколого-економічної природи енергетичної і ресурсної складової загальної системи економічної безпеки з урахуванням особливостей трансформаційних процесів у національному господарстві й глобалізації світогосподарських економічних зв'язків із визначенням ключових науково-технологічних напрямів забезпечення економіко-ресурсної безпеки держави, як запоруки сталого соціально-економічного розвитку.

Енергетична і ресурсна безпека: дослідження взаємозв'язків із екологічним конфліктом

Аналізуючи сучасний стан економіки України, досягнутий рівень розвитку продуктивних сил, її виробничої, соціальної та інших сфер, беручи до уваги тактичні завдання і стратегічні сценарії розбудови національної економіки на перспективу, а також визначаючи важливість усіх складових національної безпеки країни, виокремимо такі найбільш актуальні складові економічної безпеки, як енергетична і ресурсна.

Енергетична складова економічної безпеки. Проблема енергозалежності як основна у сфері ресурсокористування є досить актуальною майже для усіх економічно розвинених країн [2]. Стрімкий розвиток економік у 1960-х роках, науково-технічна революція і перехід розвинених економік Західної Європи, США і Японії до п'ятого технологічного укладу посилили роль енергетичних і природно-сировинних ресурсів.

Держави-енергетичні монополісти мають змогу припиняти або обмежувати постачання енергоресурсів як на світовий ринок, так і за окремими міждержавними контрактами з політичних, економічних або будь-яких інших причин. Вірогідними наслідками таких рішень можуть бути проблеми у сфері енергетичної безпеки держав, політичні, економічні, екологічні і соціальні ризики. Саме тому протягом останніх років держави (їх об'єднання) приділяють значну увагу питанням ресурсозбереження і ефективного енергоменеджменту. Як держави, так і окремі суб'єкти далі не можуть ігнорувати серйозні геополітичні зміни: глобальне потепління, зміна клімату, швидке таїння арктичних льодів можуть відкрити нові перспективи економічного розвитку. Наприклад, деякі великі енергетичні компанії вже провадять заходи, пов'язані із розвідкою значних родовищ вуглеводневої сировини у Баренцовому морі. Внаслідок таких дій влітку 2006 р. виник конфлікт між Данією і Канадою за контроль над невеликим о. Ханс, який розташований між Гренландією і Елесмерським морем [20; 21]. Не виключено, що подальша суперечка стане предметом екологічного конфлікту (ЕК), а самі дефіцитні ресурси стануть його об'єктом.

Як зазначається в оприлюдненому нафтовою компанією British Petroleum звіті про стан енергетичних ресурсів у світі (2006 р.), розвіданих світових запасів нафти вистачить на 40 років; при збереженні нинішніх обсягів споживання газу – на 70; вугілля (як основного енергетичного ресурсу у найближчі 10-20 років) – на 200; уранової руди – на 85 [22]. За обсягами споживання енергоресурсів на душу населення країнами-лідерами є США, Канада, Австралія, Росія, країни Перської затоки і Європи.

Проблеми у сфері ресурсовикористання поглиблюються і тим фактом, що переважна більшість світових запасів основних енергетичних ресурсів – газу, нафти і вугілля – знаходяться сьогодні поза контролем приватних компаній (за оцінками фахівців, близько 80% світових запасів нафти підконтрольні державним структурам). Відповідно, існує ризик використання енергоресурсів на догоду політичній доцільності, а не ринковій раціональності.

Країни-експортери газу вже сьогодні намагаються формувати єдину політику ціноутворення на світовому ринку постачання газу. Протягом 2006-2008 рр. провідні держави-виробники і постачальники природного газу – Росія, Алжир, Іран, Венесуела і Катар – зробили низку заяв про можливість створення «газового картелю» («газової ОПЕК») [23; 24], метою створення якого є:

- об'єднання зусиль чотирнадцяти провідних країн-експортерів щодо активного впливу на процеси видобутку і транспортування природного газу. Найбільш проблемним питанням є узгодження позицій країн-експортерів газу з приводу шляхів транспортування газу до європейських споживачів: на сьогодні окрім вже існуючих трубопроводів активно розробляються ще три маршрути – «Південний потік», «Північний потік», «Набукко»;
- координація дій з питань ціноутворення;
- розроблення стратегії розвитку інфраструктури у сфері газовидобутку і газопостачання;
- формування єдиної політики відносин з країнами-споживачами природного газу.

Протягом 2009 року згадані країни зробили низку плідних кроків для документарного наповнення і економічного обґрунтування «газового» союзу.

Для України, щорічні виробничі потреби, споживання домогосподарств і комунального сектора становлять близько 74 млрд. кум. м газу і 21 млн. т нафти (власних ресурсів: близько 20,5 млрд. куб. м газу і 3,2 млн. т нафти відповідно), питання імпорту енергоресурсів є вкрай важливими. На жаль, основний нафтогазовий партнер України – Росія – останнім часом усе частіше використовує енергоресурси як інструмент політичного і економічного шантажу для забезпечення своїх економічних інтересів в Україні.

У газовий конфлікт між Росією (постачальник) і Україною (споживач і транзитер) на початку 2009 р. опинилися втягнутими майже всі країни Європи (споживачі). Конфлікт засвідчив вразливість країн-споживачів ресурсу і чутливість їх економіки і домогосподарств від невиважених і неузгоджених дій основних гравців ринку. Звісно, такі політико-економічні суперечки між Україною і Росією не сприяють формуванню позитивного їх іміджу на міжнародній арені як відповідальних, надійних і прогнозованих партнерів.

Вирішення проблем забезпеченості енергетичними ресурсами і зменшення ризиків виникнення ЕК у майбутньому в значній мірі можливе за рахунок якнайширшого використання альтернативних та відновлювальних джерел енергії:

- біопаливо – етиловий спирт (замінник бензину), який отримують при переробці сільськогосподарської продукції – цукрової тростини, кукурудзи, рапсу;
- водень – на сьогодні всі економічно розвинені країни світу розробляють програми і технології, пов'язані із якнайширшим використанням водневої

енергетики;

- геотермальна енергія – постачання теплової енергії споживачам. Ісландія майже повністю задовольняє у такий спосіб свої теплоенергетичні потреби;
- енергія вітру – накопичені запаси можна використовувати та продавати власникам електромереж. Частка такого альтернативного джерела енергії у Німеччині складає близько 10%, Данії – 20%;
- енергія морських хвиль – припливи і відливи морських хвиль використовують для генерування електроенергії на хвильових станціях; такі технології вже працюють у Данії, Австралії;
- сонячна енергія – спеціальні акумулятори її накопичують, перетворюючи потім на теплову і електричну. Досить широко використовують технології у США, країнах південної Європи.

Вже після врегулювання газового конфлікту країни ЄС були вимушені кардинально переглянути стратегії використання альтернативних джерел енергії (біопаливо, відновлювані джерела – енергія сонця, вітру, води) у бік значного пришвидшення темпів їх залучення у сферу використання. В умовах, коли газ залишається основним енергетичним ресурсом (обсяги споживання традиційних вуглеводнів – нафти і вугілля – за останні 20 років значно скоротилися), країни Європи вибудовують свою енергетичну політику, виходячи із одночасної диверсифікації і джерел енергії, і самих постачальників. Не останню роль у формуванні такої енергоресурсної політики відіграє екологічний чинник: газ є екологічно «прийнятним» енергоресурсом у порівнянні із іншими традиційними джерелами.

За прогнозами експертів із енергетичних питань, структура використання основних енергетичних ресурсів на 2100 р. буде мати такий вигляд: газ – 25%, енергія атому – 20, нафта – 18, вугілля – 15, відновлювальні джерела – 12, енергія водню – 7, термоядерний синтез – 3.

Ресурсна складова економічної безпеки. Виснаження природно-ресурсного потенціалу держав і регіонів і, як наслідок, загострення боротьби за право доступу і володіння ресурсами, неефективний ресурсний менеджмент, політична доцільність і відчутні загрози еколого-економічній та енергетичній безпеці держави – причини, які вже у найближчому майбутньому спонукатимуть держави або до продукування міжнародних конфліктів, які можуть трансформуватися у серйозні ЕК [25] з важкопрогнозованими еколого-економічними і соціальними наслідками, або до спільного пошуку шляхів взаємоприйняттого вирішення ресурсних проблем.

Основною проблемою економік, орієнтованих на використання ресурсоемних промислово-технологічних процесів виробництва, є дефіцит (вже наявний або потенційний) ресурсів, перш за все природних (вода, земля, мінерали, енергоносії). Відчутні проблеми з забезпеченням енергоресурсами мають і українські виробники, особливо у металургійній, хімічній і машинобудівній галузях, ресурсоемність яких значно перевищує світові аналоги. Імпортовані енергоресурси, в першу чергу, нафта і газ складають основу промислового базису національної економіки. В Указі Президента України Віктора Ющенка «Про затвердження Стратегії національної безпеки України» зазначається, що надмірна

залежність України від імпорту енергетичних ресурсів є загрозою національній економічній безпеці.

Домінуючим технологічним укладом української економіки є третій: за даними Державної установи «Інститут економіки та прогнозування НАН України» близько 58% обсягу промислової продукції за ступенем обробки, технологічним рівнем, якістю, рівнем конкурентоздатності відповідає саме третьому технологічному укладові, в той час як четвертому – близько 37%. П'ятому (інформаційні технології і мікропроцесори) і шостому (біо- і нанотехнології) укладам (а саме вони є домінуючими у розвинених економіках США, Японії, країн ЄС і характеризують постіндустріальний етап економічного розвитку) відповідає не більше 4-5% української промислової продукції. Відповідно, в умовах економічної кризи і згортання інвестиційних програм перспективи швидкого переходу національної економіки до п'ятого технологічного укладу є досить примарними. Актуальним завданням є збереження економічних здобутків третього і накопичення капіталу для подальшого поступального розвитку четвертого укладу [26], що буде потребувати залучення в економіку значних обсягів природних ресурсів, перш за все, сировинних. Як виробники, так і власники ресурсів, державні організації та установи, комерційні структури стикнулися із необхідністю розробки і якнайскорішого впровадження у практику господарювання програм ресурсозбереження. Однак неефективність, необґрунтованість та поспіх, з яким держава і власники намагаються залучити та впровадити такі програми і механізми, у більшості випадків тільки поглиблюють існуючі диспропорції та спричиняють ЕК.

В умовах жорсткої конкуренції за ресурси і через провадження державами (територіями, суб'єктами) неефективних ресурсних режимів [27] і конфліктної політики у сфері ресурсокористування [25; 28] виникають ЕК, як загроза ресурсній безпеці держави. Найбільш конфліктогенними є невідновлювальні природні ресурси (нафта, газ, поклади мінеральних ресурсів), або важковідновлювальні (земельні, водні, лісові ресурси). Дієвим інструментом запобігання ЕК є превентивна оцінка меж втручання у природне середовище і процеси відтворення довкілля, оскільки такі дії призводять до зміни рівня надійності екосистеми, тобто її здатності зберігати свої властивості протягом усього циклу існування в умовах допустимих рівнів впливу [29; 30].

Вже зараз, у період економічної рецесії, розвинені економіки активно займаються пошуком якісно нових конкурентних переваг і стратегічних можливостей для майбутнього економічного і технологічного стрибка. На жаль, стратегії досягнення і утримання конкурентних переваг української економіки до сих пір базуються на «ресурсних» чинниках, зокрема максимальному використанні природно-ресурсного потенціалу і експлуатації морально і технологічно застарілих технологій виробництва. В той же час, визначальними «прогресивними» чинниками конкурентоздатності економік п'ятого і шостого технологічних укладів є: технологічні інновації; тонка хімія; технології штучного інтелекту; гена інженерія; економіка знань; широке залучення потенціалу альтернативних джерел енергії; екологізація виробництва і споживання. З точки зору конфліктогенності, п'ятий і подальші технологічні уклади є потенційно менш екологічно конфліктними, оскільки чинники конкурентоздатності мають зовсім іншу природу (технологічно-інноваційну), а не природно-ресурсну.

Підсумовуючи викладене вище, вважаємо визначити такі ключові науково-технологічні напрями забезпечення економіко-ресурсної безпеки держави, як запоруки сталого соціально-економічного розвитку:

1) розроблення і впровадження законодавчо закріплених державою прозорих процедур права власності на ресурс, його розробку і використання (питання приватизації, оренди, викупу, концесії тощо);

2) наукове обґрунтування процедур оцінки реальної вартості ресурсу у складі національного багатства: задля грошової оцінки та обліку має бути проведена повна інвентаризація національних природних ресурсів, що неможливо без науково обґрунтованого підходу та залучення новітніх технологій (аерокосмічні дослідження, геологорозвідка);

3) чітке розмежування природних ресурсів на такі, які можуть використовуватися без значних обмежень, найбільш цінні (обмежене використання) та стратегічного призначення (відмова від використання з пошуком заміників);

4) акцент не на ресурсозбереженні, а на ефективних методах управління ресурсом, оскільки національна економіка не в змозі швидко переорієнтуватися на впровадження ресурсозберігаючих технологій (обмеженість фінансових ресурсів, технологічна неготовність, значні економічні ризики);

5) використання ефективних економічних інструментів в управлінні ресурсами: рента, оренда, податок, спільне використання;

6) формування та розвиток міждержавних, національних та регіональних інформаційних систем (баз даних), їх взаємодія та процеси взаємної інформованості і обміну оперативною та аналітичною інформацією;

7) подальша імплементація міжнародних (перш за все, європейських) норм і законодавчих актів до національного екологічного законодавства;

8) необхідність розроблення і впровадження у практику ресурсокористування ефективних механізмів запобігання/врегулювання ЕК на регіональному, національному і міжнародному рівнях: багатогранність проблеми ресурсних конфліктів обумовлює складність її вирішення незалежно від рівня ЕК, який характеризується потенціалом врегулювання, тобто здатністю бути вирішеним (врегульованим), незалежно від прийнятності результатів для сторін конфлікту у перспективі;

9) забезпечення доступу населення до користування якісними екологічними послугами (рекреація, санітарія, використання у домогосподарствах тощо).

Висновки

Конфліктогенність соціально-економічних відносин у сфері природокористування є наслідком загальноекономічної кризи і структурних деформацій національної економіки, пов'язаних із домінуванням ресурсоємних технологій і процесів виробництва/споживання. Відповідно, формування концепції сталого розвитку і ефективного природокористування вимагає структурної перебудови національної економіки і трансформації суспільно-економічних відносин з урахуванням проявів сучасних соціально-економічних викликів і ресурсних загроз. Без комплексного дослідження еколого-економічного характеру, взаємозв'язків і оцінки впливу ресурсних чинників неможливе розроблення перспективних стратегій соціально-економічного розвитку у руслі гарантування національної безпеки держави і підвищення конкурентоспроможності економіки.

1. Хлобистов Є. В. Економічна безпека України у глобальних викликах сучасності / Є. В. Хлобистов // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 4. – Том 1. – С. 157–162.
2. Сабадаш В. В. Тенденції сучасної ресурсної політики у забезпеченні еколого-економічної безпеки / В. В. Сабадаш // Механізм регулювання економіки. – 2007. – № 2. – С. 50–59.
3. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України : за станом на 27 бер. 2007 р. / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Відомості Верховної Ради (ВВР). – № 10, 1997. (Бібліотека офіційних видань).
4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. (зі змінами і доповненнями) // http://www.geocities.com/ecopravo/main/docs/law_environ.htm (актуально на 27.07.2006 р.).
5. Стан економічної безпеки України в I півріччі 2008 року. Випуск 10. Міністерство економіки України. Департамент макроекономіки. Грудень 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/file/link/126755/file/ekbez_I_08.doc. – Заголовок з екрану (актуально на 02.06.2009 р.).
6. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення / Пастернак-Таранушенко Г. – К. : «Кондор», 2002. – 302 с. (Підручник для державних службовців, науковців, студентів і аспірантів вищих навчальних закладів економічного профілю / За ред. професора Богдана Кравченка).
7. Обминский Э. Е. Глобальные интересы и национальный эгоизм (экономический аспект) / Э. Е. Обминский. – М. : Междунар. отношения, 1990. – 304 с.
8. Шибаев С. В. Проблемы перестройки современной многосторонней торговой системы капитализма и международная экономическая безопасность // Длительные тенденции и структурные изменения в развитии мирового хозяйства и международных экономических отношений. – М. , 1987. – С. 6–16 с.
9. Шлемко Б. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / Б. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.
10. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : Вид-во КВІЦ, 1999. – 464 с.
11. Кистерский Л. Л. Международная экономическая безопасность: внешнеэкономический, валютно-финансовый и энергетический аспекты / Л. Л. Кистерский, И. Г. Гайдучок, Ю. В. Полунеев; отв. ред. Г. Н. Климов; Ин-т социал. и экон. пробл. заруб. стран. – К. : Наук. думка, 1991. – 184 с.
12. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення / Пастернак-Таранушенко Г. – К. : «Кондор», 2002. – 302 с. (Підручник для державних службовців, науковців, студентів і аспірантів вищих навчальних закладів економічного профілю / За ред. професора Богдана Кравченка).
13. Мельник Л. Г. Екологічна економіка : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л. Г. Мельник. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2003. – 348 с.
14. Данилишин Б. М. Природно-екологічний потенціал в стратегії сталого розвитку України / Б. М. Данилишин // Наука та наукознавство. – 2006. – №3. – С. 94–100.

15. Веклич О. О. Теоретико-концептуальные основы «экологической» характеристики ресурсосбережения / О. А. Веклич // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – 2000. – Вип. 2'2000. – С. 17–25.
16. Эндрес Альфред. Экономика окружающей среды / Пер. с нем. С. И. Дорогунцова и Б. М. Данилишина. – К. : Либідь, 1995. – 168 с.
17. Балацкий О. Ф. Экономика и качество окружающей природной среды / О. Ф. Балацкий, Л. Г. Мельник, А. Ф. Яковлев. – Ленинград : Гидрометеиздат, 1984. – 191 с.
18. Хлобистов Є. В. Екологічна безпека трансформаційної економіки / Є. В. Хлобистов. – К. : Агенство «Чорнобильінтерінформ», 2004. – 354 с.
19. Сабадаш В. В. Екологічні конфлікти і проблеми права власності на ресурс: науково-технологічні аспекти ресурсної безпеки / В. В. Сабадаш // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 1. – С. 42–51.
20. Будущая война развернется за окружающую среду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecportal.ru/news.php?id=18232>. – Заголовок з екрану (актуально на 07.07.2006 р.).
21. Джерелом майбутніх конфліктів стануть маніпуляції енергоресурсами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.net/ukr/news/news-177579.html>. – Заголовок з екрану (актуально на 20.12.2006 р.).
22. Нафти вистачить на 40 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.net/ukr/news/news-199688.html>. – Заголовок з екрану (актуально на 15.06.2007 р.).
23. Америка запретила «газовую ОПЕК» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.vzglyad.ru. – Заголовок з екрану (актуально на 27.07.2007 р.).
24. Бно-Айриян М. Газовый коктейль//Бизнес. – 2007. – № 16. – С. 54.
25. Сабадаш В. В. Социально-экономическое измерение экологических конфликтов в достижении устойчивого развития / В. В. Сабадаш // Социально-экономический потенциал устойчивого развития / Под ред. проф. Л. Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия). – Сумы : ИТД „Университетская книга”, 2007. – С. 963–982.
26. Чухно Анатолій. Ставка на застарілий уклад [Електронний ресурс] / Анатолій Чухно // День. – № 12. – 27.01.2004. – Режим доступу до журн. : <http://www.day.kiev.ua/25429> (актуально на 02.05.2009 р.).
27. Сабадаш В. В. Соціально-економічні виміри екологічного конфлікту / В. В. Сабадаш // Механізм регулювання економіки. – 2006. – № 2. – С. 190–201.
28. Сабадаш В. В. Проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах обмеженості ресурсів / В. В. Сабадаш, Ю. М. Дерев'яно, О. А. Лукаш // Економічна безпека сучасного підприємства : V Міжнар. наук.-практ. конф., 23-24 травня 2008 р. : тези доп. – Вінниця : «УНІВЕРСАМ-Вінниця», 2008. – С. 192–200.
29. Данилишин Б. М. Эколого-экономическое обоснование хозяйственных решений / Б. М. Данилишин, М. А. Хвесик, Е. В. Хлобыстов, Л. Б. Шостак // Социально-экономический потенциал устойчивого развития: Учебник / Под ред. проф. Л.Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия). – Сумы: ИТД „Университетская книга”, 2007. – С. 709–732.
30. Тильцер М. М. Экологические пределы как фактор социально-экономического развития / М. М. Тильцер // Социально-экономический потенциал устойчивого развития: Учебник / Под ред. проф. Л.Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия). – Сумы: ИТД „Университетская книга”, 2007. – С. 400–403.

EOLOGICAL ASPECTS OF ENERGY-RESOURCE SAFETY OF UKRAINE**V. Sabadash**

The systems analysis of ecological and economic characteristics a power and resource constituent of economic security is conducted in the article. Economic and ecological mainlines of intercommunications of safety are investigational an ecological conflict. The key scientifically-technological trends of providing economic-resource safety of country are certain.

Keywords: ecological conflict, power safety, nature use, resource, resource safety.

**ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЭНЕРГОРЕСУРСНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
УКРАИНЫ****В. Сабадаш**

В статье проведен системный анализ эколого-экономической природы энергетической и ресурсной составляющей экономической безопасности; исследованы основные экономико-экологические линии взаимосвязей безопасности и экологическим конфликтом. Определены ключевые научно-технологические направления обеспечения экономико-ресурсной безопасности страны.

Ключевые слова: экологический конфликт, энергетическая безопасность, природопользование, ресурс, ресурсная безопасность.